

דבר המערכת | יסמין סגול, אלון דויטש

גיליון זה של כתב העת מוקדש לתמה של זיכרון והנצחה. השנה החולפת לא הייתה שנה רגילה, ובעקבות תחושת השיתוק הראשונית שחלה באקדמיה הישראלית לאחר אירועי השבעה באוקטובר, הרגשנו שנושא הזיכרון וההנצחה ראוי לעמוד במוקד הגיליון הנוכחי. אין ברשותנו הכלים, בתור חברי וחברות מערכת כתב העת, לטעון כי מצאנו פתרונות למורכבותה של כתיבה בזמן מלחמה; המראות, הצלילים והריחות של שנת המלחמה, שמלווים כל אחת ואחד מאיתנו בדרכים שונות, משפיעים גם על היכולת להתיישב מול שולחן העבודה ולהפיק טקסט. חוסר ודאות, אי-ביטחון, אבדות ומשברים רבים שהשפיעו על החברה כולה, השאירו חותמם גם על חברי וחברות המערכת. בכל זאת, כמה חברות וחברים צעירים באוניברסיטה החליטו להפגיש שרולים ולהפיק גיליון זה.

כשיצאנו לדרך, הצבנו לנו למטרה לשאול מה תְּבָרוֹת שונות בוחרות להנציח: האם מניעי ההנצחה מכתבים אילו אירועים יישמרו בזיכרון לדורי דורות, ואילו אירועים יישכחו. עוד שאלנו, כיצד הנצחת מאורעות מבטאת את המעבר מזיכרון פרטי-אישי לזיכרון קהילתי, ובאילו דרכים חברות מנציחות את ההיסטוריה שלהן. קיבלנו תשובות רבות ומגוונות לשאלות אלה, מתוך הבנה כי תהליכי הזיכרון וההנצחה תלויים בגורמים שונים, ויכולים להשתנות בהתאם לתקופה, לתרבות, למרחב הגאוגרפי ועוד. כך נראה בפועל בגיליון זה, המורכב משלושה מאמרים ושני ביכורי מחקר. המאמרים הכלולים בגיליון עוסקים במרחבים גאוגרפיים שונים, ודנים בנושא של זיכרון והנצחה דרך מתודות שונות. מאמרה של ענת אהרון בוחן את הנצחת אירועי יום השנה לכניעתה של יפן במלחמת העולם השנייה. באמצעות רשמים כצופה הלוקחת חלק במאורעות ההנצחה במקדש יסוקוני שבטוקיו, ושיחות שקיימה עם מבקרים הפוקדים את המקדש ביום השנה, לצד סקירת ספרות המחקר – בוחנת אהרון את האופן שבו הזיכרון ההיסטורי של המלחמה הפך לסלע מחלוקת בין שני פלגים ביפן המחזיקים באידאולוגיות מנוגדות. דרך הישענות גם על חוויותיה מביקור במתחם המקדש ביום הזיכרון, היא מעניקה נקודת מבט אישית לאירועים המתרחשים מדי שנה במרחב הציבורי.

במעבר מאסיה לאפריקה, אך תוך המשך העיסוק בסוגיית הזיכרון – מאמרה של חגית אדלר עוסק ברצח העם שהתרחש ברואנדה בשנת 1994, ובוחרן עדויות ממקור ראשון של נשים ששרדו את הטבח. באמצעות ניתוח של עדויות אישיות משרטטת אדלר תמונת מצב של חברה פטריארכלית, שבה שימור הזיכרון מתקיים ברובו במרחב הגברי, ומפנה זרקור למציאות ההיסטורית-חברתית של אותה תקופה. לצד זאת היא מאירה על האופן שבו תפיסות גזעניות

הכשירו את הקרקע לשנאה בין בני הטוטסי לבני ההוטו, והובילו בסופו של דבר לרצח העם. עדויות אלו מביאות לקדמת הבמה את נקודת מבטן הייחודית של נשים, שלא נתנו לזוועות שפקדו אותן להשתיקן. מבעד לעדויות נשמעות נשים אמיצות, וקול שנדם במהלך העשורים שעברו מאז הטבח. בכך המאמר שופך אור על תרומתן של העדויות הנשיות לשימור הזיכרון הקולקטיבי ולגיבוש הזהות הרואנדית העכשווית.

מרואנדה לתורכיה, הדיון בסוגיית ההנצחה ממשיך עם מאמרו של אסף טלגם על ייצוגי הניאו-עוסמאניזם בסדרה התורכית הפופולרית *ייסוד: עוסמאן*. טלגם מתמקד במאמרו בסוגת הדרמה ההיסטורית, ודן באופן שבו הסדרה עוזרת לשמר את זיכרון העבר העוסמאני ואת ראשית ימיה של האימפריה העוסמאנית, ובתוך כך נרתמת לתועלתו של השלטון הנוכחי – באמצעות הצגת קווי דמיון בין עוסמאן, מייסד האימפריה במאה השלוש-עשרה, לבין רגיפ טאיפ ארדואן, נשיא תורכיה בימינו. בכך מרחיב טלגם את היריעה על האופן שבו עיצוב הנרטיב ההיסטורי על אירועי העבר משרת את ארדואן לביסוס לגיטימציה לשלטונו ולהפצת האידאולוגיה שלו לקהל הרחב.

לצד מאמרים אלו של כותבות וכותבים בתארים מתקדמים, גם השנה המשיך כתב העת לשמש פלטפורמה לסטודנטים מצטיינים בתואר הראשון במסגרת מדור "ביכורי מחקר". מדור זה נועד לספק מסגרת תומכת לעריכה ולפרסום של עבודות שנכתבו במסגרת קורסים אקדמיים בתואר הראשון, ולהנגישם לקהל הרחב כפרסומים מחקריים. המאמר הראשון, מאת דבורה שמרית לאופר, סוקר את השפעת הניסויים שנערכו בבני אדם בגרמניה הנאצית על התפתחות האתיקה הרפואית המערבית אחרי מלחמת העולם השנייה. המאמר השני, מאת טל מלכה, עוסק במדיניות הניו דיל שקידם הנשיא רוזוולט בשנות השלושים של המאה העשרים, ומראה כיצד זו הקנתה לו אהדה בקרב המצביעים האפריקנים-אמריקנים.

"כָּךְ אוֹ אַחֲרַת / לְכָל דְּבָרֶיךָ הַדְּהוּד, / לְכָל שְׁתִּיקוֹתֶיךָ הַשְּׁתִּמְעוֹת / פּוֹלִיטִיִּים".¹ כשיצאנו לדרך לא ידענו כיצד ייראה הגיליון הזה, שנהגה, נכתב ונערך אחרי מאורעות השבעה באוקטובר. כל רגע לווה בחוסר ודאות, וכל התקדמות היוותה רגע קטן של אופטימיות. על גבי דפים ומסכים נסענו עם הכותבות והכותבים בין יפן, רואנדה, תורכיה, גרמניה וארה"ב. בכל שבוע מחדש תהינו, בלב ובקול, האם אנחנו מקבלים את הבחירה הנכונה ביחס למצב: האם עלינו להשמיע קולנו חזק אף יותר, ולהביע עמדה? או שמא יש דווקא מקום ליצירתיות שאינה קשורה בטרגדיה שפקדה אותנו? לכל בחירה יש השלכות: "גם שיניים לא פוליטיים הם פוליטיים",² מהדהדת בנו

¹ ויסלבה שימבורסקה, *סוף והתחלה: מבחר שירים מפולנית*, תרגם רפי וויכרט (תל אביב: גוונים, 1996): 40–41.
² שם, שם.

שימבורסקה. אנו מקווים כי כל מי שייתקל בגיליון זה ימצא בו נחמה רגעית מהמציאות הפוליטית ומהכאב הרב שהביאה איתה השנה החולפת, בתקווה לימים טובים יותר ולשחרור החטופים והחטופות.